

Kan vi redde storspoven?

Storspoven er i trøbbel! Bestandene i de fleste land der arten hekker går tilbake, og noen land er i ferd med å miste arten helt som hekkfugl. Nå er det laget en internasjonal handlingsplan som tar sikte på å stanse, og på sikt snu, den negative trenden.

Av Paul Shimmings

NOF har tidligere hatt en del fokus på vadefugler, og vår fagavdeling har gjort et omfattende arbeid på flere arter. Landsdekkende undersøkelser ved hjelp av både NOFs egne medlemmer og andre har det siste tiåret avdekket bekymringsfulle tilbakeganger for både vipe og brushane. Nå ønsker vi å rette fokus mot ytterligere en vadefugl, og denne gangen er det storspoven som står for tur.

Dagens norske hekkebestand

Basert på tetthetsberegninger i ulike hekkehabitater estimerte Kålås & Byrkjedal (1981) at bestanden av storspove i Norge kunne være i størrelsesordenen 5100 hekkende par. Noen år senere ble bestandsstørrelsen oppgitt til å være 5000-10000 par, uten at det er angitt hvordan man kom fram til dette estimatet (Gjershaug mfl. 1994). Data fra prosjektet «Terrestrisk overvåking – ekstensiv» (TOV-E) indikerte at bestanden i perioden 1996-2013 muligens hadde blitt halvert (Kålås mfl. 2014). På bakgrunn av disse dataene vurderte rødlistekomitéen at bestanden hadde gått tilbake med 45 % i perioden 2000-2015. Ved å bruke estimatet fra Kålås & Byrkjedal (1981) som utgangspunkt, og med indikasjoner på en stor

reduksjon i antall hekkende par i nyere tid, vurderte Shimmings & Øien (2015) den norske bestanden til å være mellom 2000 og 3000 hekkende par.

Også mer vitenskapelige studier foretatt i Norge viser tilbakeganger i hekkebestander av storspove lokalt. I et studieområde på Jæren i Rogaland påviste bl.a. Byrkjedal mfl. (2012) en nedgang i hekkebestanden i perioden 1977-2011.

Hekkebestanden i Oslo og Akershus ble anslått til 50-60 par i 1982 (Olsen 1982). En ny undersøkelse utført i 2017 fant langt færre storspover, med kun 30 par (Dale & Montheouel 2018). Ved en gjennomgang av data fra ulike kilder i tidsrommet 1971-2017 fra Oslo og Akershus ble det beregnet en årlig nedgang i storspovebestanden på 2,9 % (Dale & Montheouel 2018).

Situasjonen i andre land

Det er imidlertid ikke kun i Norge at bestanden av storspove har gått tilbake. Også i mange andre land er det rapportert om negative kort- og langtidstrender, inkludert noen av våre naboland som Finland, Sverige og Storbritannia (Tabell 1).

Flere arter som er beslektet med storspove viser også en tilbakegang

(Pearce-Higgins mfl. 2017). Årsakene er mange, men en fellesnevner er den negative påvirkning både i hekkeområder, på rasteplasser og i overvintringsområder. Av åtte *Numenius*-arter regnes én art (eskimospove *N. borealis*) som utdødd, mens en annen står i fare for å dø ut i nær fremtid (smalnebbspove *N. tenuirostris*; Pearce-Higgins mfl. 2017). Bestandstrenden for de øvrige artene i samme slekt er heller ikke tilfredsstillende, med oppføringer i rødlistene både nasjonalt og internasjonalt.

Årsaker til tilbakegang

Det er mange negative faktorer som påvirker storspoven både i og utenfor hekketida. Arten hekker i åpent landskap med varierende vegetasjonshøyde. Områder med lavintensivt jordbruk er ideelle for arten. Habitat-tap som følge av utbygging er sann-

Spillende storspove i sommergrønn eng – et stadig sjeldnere syn i Norge! Foto: Frode Falkenberg.

synligvis en betydelig faktor, i likhet med habitatforringelse og -tap på grunn av intensivering av jordbruket. I f.eks. Storbritannia er drenering av engarealer sterkt sammenfallende med en bestandsnedgang hos storspove. Tilsåing av engarealer og tilførsel av kunstgjødsel endrer plantesammensetningen, og gjør områder mindre gunstige for næringssøk. Med intensiveringen medfølger ofte drenering av fuktige arealer, som er viktige for næringssøk. Storspove trenger myke substrater, som det er lett å stikke nebbet ned i, for å finne mat – selv om noe av maten plukkes fra bakken. Små vanddammer hvor det er mye insekter og andre virvelløse dyr er spesielt viktige under ungenes oppvekst. Selv om storspoven mange steder hekker før slåtten, er det en fare for at både egg og unger blir ødelagt av jordbruksmaskiner.

Brakklegging av tidligere jordbruksland er også nevnt som en faktor som fører til bestandsnedgang hos storspove. Tidligere viktige kulturlandskap med åpne arealer, f.eks. ispedd åpne grøfter og småtjern, gror igjen og blir til slutt uegnede områder for flere fuglearter.

Lokalt er også predasjon av både egg og ungfugler regnet som en viktig negativ faktor. Tilplanting med skog i åpne arealer skaper ideelle skjulesteder for ulike predatorer, samt at det beslaglegges arealer som ellers kunne brukes av storspove til hekking eller næringssøk.

I enkelte land (f.eks. Irland) drives det kommersielt torvuttak, noe som ødelegger svære arealer med torvmyr, og medfører et omfattende dreneringsarbeid. Overbeiting med husdyr kan også påvirke habitater brukt av

storspove negativt. Brenning av lynghei for å skape bedre beiteområder (eller i Storbritannia – for å bedre kvaliteten på lynghei til lirypejakt) kan skape bedre forhold for storspoven ved å gjenåpne områder, men samtidig kan ukontrollert brenning føre til uheldig ødeleggelse av ellers gunstige hekkehabitat.

I hele Europa ser vi en oppblomstring av vindkraftanlegg. Mange av disse er plassert eller planlagt i områder der ulike vadefugler slik som storspove hekker. I tillegg til faren for kollisjon med rotorene på selve vindmøllene, må en omfattende infrastruktur etableres mellom turbinene og servicebygninger. Disse veiene bidrar til fragmentering av arealer, og brukes ofte av publikum for lettere adkomst til nye turområder. Både forstyrrelser fra menneskers fritidsaktiviteter og tap av egg og unger til løshunder er aktuelle trusler

ved disse vindkraftanleggene. Pearce-Higgins mfl. (2012) fant at tettheten av storspove ble redusert betydelig under byggefasen av et vindkraftanlegg, og at det etter ett år med drift ikke var tegn til forbedring i bestanden.

Jakt i Frankrike

Storspove er jaktbar i Frankrike. På grunn av bekymringer for nedgangen i antall overvintrende individer, ble det i 2008 totalforbud mot jakt på arten i hele Frankrike. Jaktforbudet i kyststrøk ble opphevet i 2012, men det ble opprettholdt et forbud mot jakt i innlandet. I 2018 har jakt på storspove i Frankrike vært oppe til ny vurdering, og det er bestemt at jakten begrenset til kyststrøkene skal fortsette vinteren 2018-2019. En ny vurdering om jakt på storspove i Frankrike skal tas i slutten av juli 2019 (Charlotte Franceiaz pers. medd.). Forbudet mot jakt på storspove i innlandet i Frankrike er i seg selv latterlig – det finnes knapt franske jegere som jakter storspove i innlandet, og meste-parten av vinterbestanden befinner seg uansett på kysten. Realiteten er derfor at jakten på storspove i Frankrike får fortsette som før totalforbudet.

Det er anslått at det årlig ble skutt 7000-8000 storspover i Frankrike fram til 2008 (Foquet 2013). For å sette dette i perspektiv, er vinterbestanden av storspove i Frankrike anslått til 20000-65000 individer. Den franske hekkebestanden er estimert til 1300-1600 par storspove. Selv om det er en del usikkerhet rundt disse tallene, er det ingen tvil om at jakten i Frankrike har stor innvirkning på bestandene langt utover landets egne grenser. Gjenfunn av ringmerkede storspover (Bakken mfl. 2003, Fransson mfl. 2008) viser at en ukjent andel av både norske og svenske storspover overvintret bl.a. i Frankrike. Frankrike er i dag, i tillegg til Russland, det eneste landet i Europa som tillater jakt på storspove. Omfanget av jakten i Russland er ukjent (Brown mfl. 2015).

Hva kan gjøres for å snu den negative trenden?

I 2015 ble en internasjonal handlingsplan for storspove ferdigstilt (Brown 2015). Planen dekker de tre underartene som finnes av storspove, og har som mål å gjenopprette en gunstig bestandsstatus for arten over hele dens utbredelsesområde.

I tilknytning til planen ble det opprettet en arbeidsgruppe for iverk-

Tabell 1. Bestandsstørrelsen og bestandstrend for storspove i ulike land der nominatunderarten *N.a. arquata* hekker (data fra Brown mfl. (2015), norske data fra Shimmings & Øien (2015)).

Land	Hekkebestand (par)		Korttidstrend (år)	Langtidstrend (år)
	Min	Maks		
Belgia	500	600	stabil (2000-2012)	stabil (1980-2012)
Danmark	330	330	stabil (2011)	økende (1980-2011)
Estland	2000	4000	tilbakegang (2008-2012)	tilbakegang (1980-2012)
Finland	76000	88000	stabil (2006-2012)	tilbakegang (1983-2012)
Frankrike	1300	1600	stabil (2010-2011)	stabil (1983-2011)
Hviterussland	950	1200	økende (1997-2000)	ukjent
Irland	98	98	tilbakegang (2008-2013)	tilbakegang (1972-2013)
Latvia	134	288	ukjent	stabil (1980-2004)
Litauen	50	100	tilbakegang (2008-2012)	tilbakegang (1980-2012)
Nederland	4643	5949	tilbakegang (2008-2011)	tilbakegang (1984-2011)
Norge	2000	3000	tilbakegang (2003-2015)	ukjent
Polen	250	350	tilbakegang (2008-2013)	tilbakegang (1980-2013)
Romania	1	10	ukjent	ukjent
Russland	48000	120000	tilbakegang (2001-2013)	ukjent
Slovenia	12	15	stabil (2007-2012)	stabil (1980-2012)
Storbritannia	68000	68000	tilbakegang (1980-2010)	tilbakegang (1980-2010)
Sverige	6800	11000	tilbakegang (2001-2012)	tilbakegang (1980-2012)
Tyskland	3700	5000	stabil (2005-2009)	tilbakegang (1985-2009)
Ukraina	50	100	svingende (1998-2010)	svingende (1980-2010)
Ungarn	20	60	ukjent	ukjent
Østerrike	140	160	økende (2011-2012)	økende (1980-2012)

setting av tiltak (The AEWA Eurasian Curlew International Working Group – ECIWG), der Norge er representert ved NOF og Miljødirektoratet. Under det første møtet i ECIWG, som fant sted i Aberlady i Skottland i september 2018, ble det identifisert flere områder der kunnskapen om arten er mangelfull.

I tillegg til at storspoven har fått en egen internasjonal handlingsplan, finnes det også en ny handlingsplan som dekker flere vadefugler tilknyttet fuktige engarealer i Europa (myrsnippe, svarthalespove, rødstillk, enkeltbekka-

sin, tjeld, vipe og brushane; Leyrer mfl. 2018). På sikt er målet med den sistnevnte handlingsplanen å få iverksatt tiltak som forbedrer hekkesuksessen for disse artene, men da kun i dette ene habitatet (fuktig eng).

Eksperimenter med tiltak i Skottland

Airds Moss er et område med torvmyr som ligger i den sentrale delen av sør-Skottland, i et område som bærer preg av tidligere gruvedrift. Deler av området har tidligere blitt drenert for å skape jordlapper og beiteeng til husdyr.

Storspove er som mange arter utsatt for å kollidere med ulike strukturer som kraftledninger og vindmøller, noe studier i flere land viser. Her er en fugl som døde etter å kollidert med en kraftledning på Sør-Herøy i Nordland. Kadaveret er delvis oppspist av kråker. Foto: Paul Shimmings.

Representanter for AEWAs internasjonale arbeidsgruppe på storspove samlet på Airds Moss i Skottland. Airds Moss forvaltes av RSPB, for å forbedre vilkårene til flere bakkehekkende arter, blant annet storspove. Det gjøres forsøk med ulike type skjøtsel og predatorkontroll. I tillegg til representanter for AEWAs arbeidsgruppe er også flere forskere, oppsynet og bonden med på bildet. Foto: Clive Walton (RSPB).

I dag er mange av gårdene rundt Airds Moss nedlagt, og uten tradisjonelle driftsmetoder er jordlappene mindre egnet som habitat for flere fuglearter. Gjengroing av tidligere beitemark fører til dårligere habitatkvalitet for bakkehekkende arter, inklusiv storspove. Det er store arealer med plantet skog her, som mange grunneiere ser som det eneste alternativet for å skaffe seg et levebrød når de ikke lenger driver husdyrhold. Plantet skog er ofte skjulested for predatorer som kråkefugler og rødrev, noe som fører til ytterligere press på bakkehekkende fugler, i form av økt predasjon.

I dag jobber den britiske BirdLife-partneren RSPB (*The Royal Society for the Protection of Birds*) med å restaurere jordbrukslandskapet innenfor reservatet i Airds Moss, i samarbeid med både grunneier og en lokal viltforvalter. Her utføres det forsøk for å finne ut hva som er det beste tiltaket for å bevare, og på sikt øke, den lokale storspovebestanden, samt andre fuglearter tilknyttet kulturlandskapet. Det er utprøvd ulike typer skjøtsel med slått, drenering, bløtlegging med mer. Siden predasjon er en viktig trussel mot storspove, har den lokale viltforvalteren i oppdrag å redusere rødrevbestanden. Et par titalls rødrev avlives hvert år utenfor hekkesesongen. Dette er et

krevende arbeid – revene er mest aktive når det er mørkt, og det brukes varmesøkende kikkert for å oppdage dyrene.

Det er for tidlig å konkludere med hvor gode tiltakene i Airds Moss er for å hjelpe storspove og andre bakkehekkende arter. Forsøkene følges nøye av både oppsyn, viltforvalter, grunneier og forskere.

Situasjonen for storspove i Irland er meget prekær!

Storspove er den eneste hekkefuglen i Irland som er globalt rødlistet. Med en nedgang i hekkebestanden på hele 96 % i løpet av de tre siste tiårene, er det ingen tvil om at storspoven i Irland er i trøbbel. Det finnes nå kun 98 hekkende par igjen (Brown 2015), og klarer man ikke å snu trenden umiddelbart, kan arten være utryddet i Irland innen 2025 (Barry O'Donoghue & Anita Donaghy pers. medd.)! Storspoven har hatt en ganske sentral plass i irsk folketradisjon, og var tidligere en art som var utbredt over hele øya. For mange er storspoven dessverre bare et barndomsminne – arten har forsvunnet fra store deler av Irland. Den irske nasjonalparktjenesten (*National Parks & Wildlife Service* - NPWS) har initiert et program for å prøve å redde storspove. På starten av hekkesesongen drar folk ut for å lokalisere hekkende

storspove. Når de har funnet fuglene, tar de så kontakt med grunneieren for å informere om at det finnes storspove på deres eiendom, og om hvordan de kan hjelpe arten. Noen er delegert til å passe på hekkende storspover under rugefasen («nest protection officers»). Under hele prosessen er det fuglene og grunneieren som får førsteprioritet, med mål om å øke sjansen for at parene får fram unger, og på sikt forhåpentligvis snu den negative trenden. Utfallet følges nøye av både lokalbefolkning og forskere. Oppskriften på suksess her er å involvere grunneiere, og å gi støtte (inklusiv pengestøtte) der det trengs. Lokalbefolkningen må også involveres, slik at de får et eierskap til det hele (Barry O'Donoghue pers. medd.).

Headstarting

Antall ungfugler som overlever hekkesesongen kan lett økes ved å hente inn egg i starten av hekkeperioden, klekke de ut i en rugemaskin, for så å sette ungene ut i naturen når de er flygedyktige. Metoden kalles for «headstarting». Metoden har blitt brukt for å øke antall svarthalespoveunger som overlever i England (Project Godwit 2018).

Veien videre i Norge

NOF håper at nettopp du kan bidra med opplysninger om storspoven

NOF ønsker å være en aktiv kraft i å ta vare på storspove som art i Norge. Flokker med rastende storspover i trekketidene er ingen selvfølge i framtida dersom forvaltningstiltak ikke settes inn. Foto: Steinar Myhr / NN.

her i Norge! Økt bevissthet og bedre kunnskap om artens status både her og utenfor landets grenser er en viktig nøkkel til suksess i bevaringen av storspoven – og en rekke andre arter. Dermed må vi ikke bare sitte med hendene i fanget – verden har ikke flere arter (vadefugler eller andre) å miste! Det finnes allerede en handlingsplan for storspove som myndighetene kan bruke som veiledende dokument for å hjelpe arten også hos oss. Det har ingen hensikt at planen står på hylla og samler støv – den skal være et viktig verktøy for å berge en art som er i trøbbel!

Etter NOFs deltakelse på møtet i Skottland, ble det bestemt at det er på sin plass å velge storspoven som Årets fugl i 2019. Mer om dette kan du lese om på de neste sidene i dette bladet. Gjør deg klar til å øke vår kunnskap om arten, kunnskap som på sikt kan bidra til å snu artens negative bestandsutvikling. Storspoven trenger deg!

Referanser

Bakken, V., Runde, O. & Tjørve, E. 2003. *Norsk ringmerkingatlas. Vol. 1.* Stavanger Museum. 431 s.
 Brown, D. J. 2015. International Single Species Action Plan for the Conservation of the Eurasian Curlew *Numenius arquata arquata*, *N. a. orientalis* and *N. a. suschkini*. AEW Technical Series No. 58. Bonn, Germany. 68 s.

Byrkjedal, I., Kyllingstad, K., Efteland, S., & Grøsfjell, S. 2012. Population trends of Northern Lapwing, Eurasian Curlew and Eurasian Oystercatcher over 15 years in a southwest Norwegian farmland. *Ornis Norvegica* 35: 16-22.

Dale, S. & Monthouel, M. 2018. Storspoven i tilbakegang i Akershus. *Toppdykker'n* 41: 87-93.

Foquet, M. 2013. Plan National de Gestion (2014-2018) – Courlis cendré (*Numenius arquata*). ONCFS, Frankrike.

Fransson, T., Österblom, H., & Hall-Karlsson, S. 2008. *Svensk ringmerkingsatlas. Vol. 2: Skogshöns – hackspettar.* Naturhistoriska riksmuseet & Sveriges Ornitologiska Förening. 216 s.

Kålås, J. A. & Byrkjedal, I. 1981. Vadefuglenes hekkestatus i Norge med Svalbard (The status of breeding waders *Charadrii* in Norway including Svalbard). *Proceedings Second Nordic Congress of Ornithology* 1979: 57-74.

Kålås, J. A., Husby, M., Nilsen, E. B. & Vang, R. 2014. Bestandsvariasjoner for terrestriske fugler i Norge 1996 – 2013. *NOF-Rapport 4-2014.* 36 s.

Leyrer, J., Brown, D., Gerritsen, G., Hötker, H. & Ottvall, R. (red.). 2018. International Multi-species Action Plan for the Conservation of Breeding Waders in Wet Grassland Habitats in Europe (2018-2028). Report of Action A13 under the framework of Project LIFE Eurosap (LIFE14 PRE/UK/002). NABU, RSPB, VBN and SOF. 75 s.

Olsen, O. 1982. Hekkende våtmarksfugl I Oslo og Akershus. *Toppdykker'n* 5: 5-34.

Pearce-Higgins, J. W., Stephen, L., Douse, A. & Langston, R. H. W. 2012. Greater impact of wind farms on bird populations during construction than subsequent operation: results of a multi-site and

multi-species analysis. *Journal of Applied Ecology* 49: 386-394.

Pearce-Higgins, J. W., Brown, D. J., Douglas, D. J. T., Alves, J. A., Bellio, M., Bocher, P., Buchanan, G. M., Clay, R. P., Conklin, J., Crockford, N., Dann, P., Elts, J., Friis, C., Fuller, R. A., Gill, J. A., Gosbell, K., Johnson, J. A., Marquez-Ferrando, R., Masero, J. A., Melville, D. S., Millington, S., Minton, C., Mundkur, T., Nol, E., Pehlak, H., Piersma, T., Robin, F., Rogers, D. I., Ruthrauff, D. R., Senner, N. R., Shah, J. N., Sheldon, R. B., Soloviev, S. A., Tomkovich, P. S. & Verkuil, Y. I. 2017. A global threats overview for Numeniini populations: synthesising expert knowledge for a group of declining migratory birds. *Bird Conservation International* 27: 6 – 34.

Project Godwit 2018. <https://projectgodwit.org.uk/>, nedlastet 01.11.2018

Shimmings, P. & Øien, I. J. 2015. Bestands-estimer for norske hekkfugler. *NOF-Rapport 2-2015.* 268 s.

Paul Shimmings

Paul Shimmings (f. 1962) er første-konsulent i Norsk Ornitologisk Forening.